УДК 911:2:556.55(447.82)

Дмитро Каліновський

Рекреаційна привабливість природних водойм Волинської області і можливості їх використання в рекреації та туризмі

Статтю присвячено оцінці рекреаційної привабливості та можливостям використання озер Волинської області для цілей туризму та рекреації. Спираючись на досвід вітчизняних та зарубіжних учених, які досліджували цю тематику, розглянуто методику й алгоритм проведення оцінок рекреаційної придатності і сформулювано результати власних досліджень. Відзначено важливість і необхідність подальшого розв'язання цього питання, оскільки озера є основними формуючими елементами рекреаційних територій Західноукраїнського Полісся. У статті викладено критерії оцінки рекреаційної придатності, узагальнено параметри водойм і набір характеристик для конкретних видів рекреаційної діяльності, яка можлива на їх акваторії.

Ключові слова: озера, рекреаційна діяльність, рекреаційна придатність, рекреаційна привабливість, туризм.

Постановка наукової проблеми та її значення. Особливістю сучасного етапу господарського розвитку є зростання масштабів та ускладнення структури процесу природокористування. Серед напрямів використання території рекреаційний відрізняється більшою залежністю від типу і якісного стану природного середовища: географічна специфіка кожної території значною мірою визначає і функціональний тип рекреаційного природокористування, і ступінь його інтенсивності, просторову організацію.

Вагоме місце під час вивчення природних водойм як об'єктів оздоровчо-туристичної діяльності займає оцінка рекреаційної придатності акваторії, яка ґрунтується на диференційованому підході, за якого придатність озера для використання в певних видах відпочинку оцінюється за набором показників та їхніх граничних значень, що гарантують безпеку відпочинку на воді, а також збереження озерних екосистем в умовах антропогенного впливу [2].

Для розвитку різних видів рекреаційної діяльності важливе значення мають певний набір морфометричних та гідрохімічних характеристик водойм і, безумовно, естетична цінність узбереж. Отже, здійснення комплексної оцінки природних водойм регіону на основі вищезазначених показників має важливе значення для розвитку рекреаційної галузі, збільшення туристичних потоків і, як наслідок, зростання надходжень до бюджету, розвитку туристичної інфраструктури загалом, підвищення ефективності природокористування.

Аналіз останніх досліджень цієї проблеми. Дослідженням проблем рекреаційного оцінювання акваторій та розробкою методики для такого оцінювання займалися українські вчені Л. В. Ільїн [2], Н. В. Фоменко [7], дослідники В. І. Павлов та Л. М. Черчик [5] розглядали економічні аспекти рекреаційної оцінки акваторій. Придатність водойм для окремих видів рекреаційного використання за певним набором показників (радіологічних, гідрохімічних, кліматичних, санітарно-гігієнічних та ін.) досліджували у своїх працях також зарубіжні вчені І. І. Пирожник [6] та Н. С. Шевцова [8]. Проте питання рекреаційної оцінки озер Волинської області за набором гідрологічних показників озер та якісних оцінок їх акваторій залишається недостатньо вивченим.

Мета роботи – оцінити придатність озер Волинської області для використання в певних видах рекреаційної діяльності за набором характеристик (насамперед морфометричних: площа, довжина, ширина, глибина). Для досягнення мети потрібно: 1) розглянути методи рекреаційної оцінки озер; 2) визначити набір характеристик, за якими здійснюється оцінювання придатності природних водойм для використання в певних видах рекреаційної діяльності; 3) здійснити оцінку рекреаційної придатності озер Волинської області.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Для виконання дослідження використано метод оцінки показників озер за цільовими показниками щодо певних галузей рекреаційної діяльності. Основні види рекреаційної діяльності зображені на рис. 1. Вимоги, встановлені до цільових показників характеристик озер щодо вказаних вище видів рекреаційної діяльності характерних для озер регіону, викладені в табл. 1.

Для організації водно-спортивно-туристських і купально-пляжних видів рекреації оцінка озер здійснюється на основі аналізу природних особливостей водойм (за морфометричними та гідрохімічними показниками) [1; 4]. Зроблено спробу оцінити рекреаційну придатність за набором показників озер – площею, довжиною, шириною, середньою глибиною.

© Каліновський Д., 2013

Рис. 1. **Види рекреаційної діяльності на водоймах Українського Полісся [2]**

Таблиця 1

Параметри акваторії для рекреаційного використання*

Параметри акваторії	**Ку-пання**	**Веслу-вання**	**Байдарки і каное**	**Акаде-мічна гребля**	**Стрибки з трамп-ліна**	**Водні лижі**	**Моторний спорт**	**Вітриль-ний спорт**
Площа (га), бажана	5	100–500	500	–	–	100−500	100–500	300–900
Площа (га), мінімальна	–	1	30	–	–	–	30–50	50–100
Довжина (м), бажана	50	2200	2200–5000	2500−3000	–	1500	1600−15000	1850−2500
Довжина (м), мінімальна	25	1100−1200	1000−1100	–	–	–	750–1000	500
Ширина (м), бажана	25	90–100	900–2000	140–200	–	200	200–2000	200–2000
Ширина (м), мінімальна	5–11	30–100	30–200	120	–	–	50–200	200
Глибина (м), бажана	1,4–1,8	2–3	2–5	3	5,8	–	3–5	12–2,0
Глибина (м), мінімальна	0,5−0,6	0,75	0,75–1,50	2,5–3,0	5	–	1,5–2,0	1,0–1,2

* Складено за: [7].

Під час здійснення оцінки використано показники озер Волинської області [2], картографічні матеріали й аерокосмічні знімки. Оцінка проводилася через з'ясування показників акваторій озер до лімітів їх значень (див. табл. 1). Результати оцінки узагальнені в табл. 2.

У результаті опрацювання вихідних матеріалів щодо оцінювання рекреаційної придатності озер отримано такі головні результати: 166 озер (71,5 % від загальної кількості всіх озер) мають сприятливі умови для купання; 58 озер (25 %) зі сприятливими умовами для організації відпочинку із застосуванням веслових човнів; на 43 озерах (18,5 %) можлива організація відпочинку із залученням

байдарок і каное та спортивних змагань із даних дисциплін; 52 озера (22,4 %) мають сприятливі умови для занять академічною греблею; 46 озер (19,8 %) є сприятливими для проведення рекреаційної діяльності, пов'язаної з використанням водних лиж; 21 озеро (9,1 %) придатне для організації відпочинку із залучення моторних човнів та проведення змагань із моторного спорту; 46 озер (19,8 %) мають сприятливі умови для організації відпочинку із використанням вітрильних човнів, виходячи із показників озер (головним чином – площі); 162 озера (69,7 %) сприятливі для організації пляжного відпочинку; на 39 озерах (16,8 %) доцільно організовувати підводне плавання (дайвінг, фрідайвінг), виходячи насамперед із показників середньої глибини озера та прозорості води.

Таблиця 2

Рекреаційна привабливість озер Волинської області для організації різних видів рекреаційної діяльності*

Адміністративний район	Кількість сприятливих озер для відповідного виду рекреаційної діяльності									Загальна кількість озер
	купання	веслові судна	байдарки і каное	академічна гребля	водні лижі	моторний спорт	парусний спорт	пляжний відпочинок	підводне плавання	
Володимир-Волинський	2	–	–	–	–	–	–	1	–	8
Іваничівський	2	–	–	–	–	–	–	2	–	5
Камінь-Каширський	16	6	2	4	3	–	3	8	3	16
Ківерцівський	2	–	–	–	–	–	–	2	–	2
Ковельський	12	1	–	1	–	–	–	14	4	24
Локачинський	3	1	1	1	1	1	1	3	–	4
Луцький	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1
Любешівський	11	7	4	6	5	3	5	1–	–	12
Любомльський	11	5	2	2	3	2	3	14	4	15
Маневицький	14	1	1	1	1	–	1	14	–	16
Ратнівський	27	13	11	14	11	5	11	28	3	30
Рожищенський	4	–	–	–	–	–	–	6	2	10
Старовижівський	18	10	9	9	9	2	9	18	2	23
Турійський	22	1	1	1	1	–	1	22	11	33
Шацький	22	13	12	13	12	8	12	19	10	30
Всього	**166**	**58**	**43**	**52**	**46**	**21**	**46**	**151**	**39**	**229**

* Розраховано і складено автором.

Розрахунок коефіцієнтів рекреаційної привабливості здійснювався за формулою:

$$\sum \text{крп} = \frac{\text{Nп}}{\text{N з}},$$

де ∑крп – загальний коефіцієнт рекреаційної привабливості озер адміністративного району; Nп – кількість озер, придатних до використання в тому чи іншому виді рекреаційної діяльності; Nз – загальна кількість досліджених нами озер району.

За допомогою коефіцієнта привабливості (співвідношення привабливих, із точки зору рекреації, озер до загальної кількості досліджених озер району) визначено найсприятливіші райони області для розвитку рекреації на озерах. Результати розрахунків узагальнено в табл. 3 і на рис. 2).

Як засвідчують дані табл. 3, найперспективнішими для розвитку різнотипної рекреаційної діяльності на озерах є Любешівський, Ратнівський та Шацький адміністративні райони. Показник рекреаційної привабливості цих районів є достатньо високим (4,3, 4,1 і 4,0, відповідно), що пов'язано насамперед зі значною заозереністю території та наявністю великих за площею та глибиною озер. Значно менші показники характерні для Луцького (коефіцієнт рекреаційної привабливості 0,0), Володимир-Волинського (0,4) та Іваничівського (0,8) адміністративних районів області.

Таблиця 3

Показники рекреаційної привабливості озер Волинської області за адміністративними районами

Адміністративний район	Кількість придатних до використання в рекреації озер	Загальна кількість досліджених нами озер	Коефіцієнт рекреаційної привабливості
Володимир-Волинський	3	8	0,4
Іваничівський	4	5	0,8
Камінь-Каширський	45	16	2,8
Ківерцівський	4	2	2,0
Ковельський	32	24	1,3
Локачинський	12	4	3,0
Луцький	0	1	0,0
Любешівський	51	12	4,3
Любомльський	46	15	3,1
Маневицький	33	16	2,1
Ратнівський	123	30	4,1
Рожищенський	12	10	1,2
Старовижівський	86	23	3,7
Турійський	60	33	1,8
Шацький	121	30	4,0
Всього	**622**	**229**	**2,7**

Примітка. Число придатних до використання в рекреації озер може перевищувати загальну кількість досліджених озер у зв'язку із можливістю використання певного озера відразу в кількох видах рекреаційної діяльності.

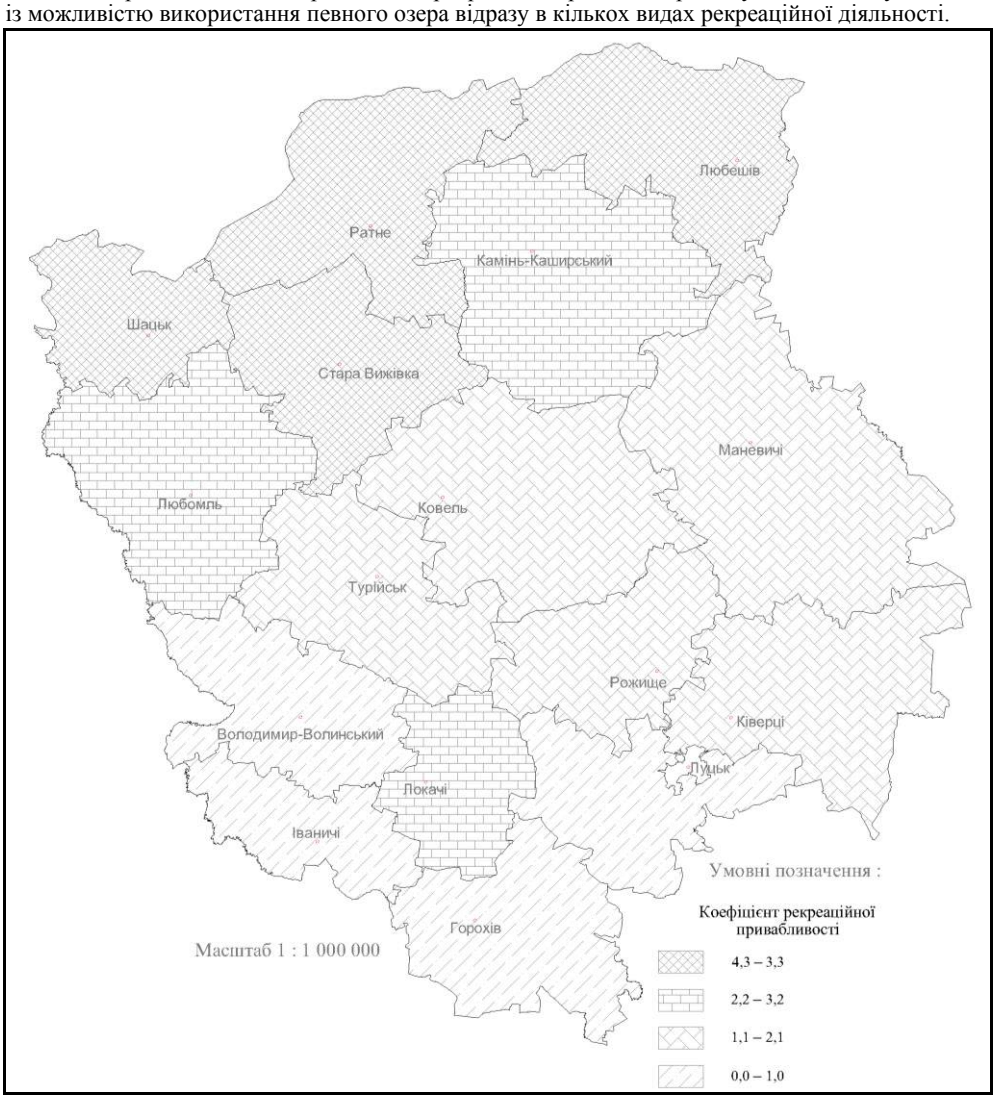

Рис. 2. **Рекреаційна привабливість озер Волинської області**

Висновки та перспективи подальших досліджень. Природні водойми – важливий чинник формування територіальних рекреаційних комплексів. Вони прикрашають ландшафт, створюють сприятливий мікроклімат, дають можливість займатися водними видами спорту, рибальством тощо. Озера та їхні узбережжя в умовах Волинської області є ключовими об'єктами рекреації, що формують озерні рекреаційні території (місця відпочинку, рекреаційні зони). Водойми регіону мають значний рекреаційний потенціал, а рекреаційна діяльність на водоймах – один із найважливіших напрямів практичного використання озер.

Проведені дослідження та спроби здійснити оцінку рекреаційної привабливості озер Волинської області засвідчують перспективи використання озер області для цілей рекреації, раціоналізації їх використання та організації ефективної туристичної інфраструктури. Водночас для підвищення ефективності природокористування та більш рівномірного розподілу антропогенних навантажень на акваторії озер регіону перспективними є низка подальших досліджень для визначення вузької спеціалізації озер щодо галузей рекреаційної діяльності на їх акваторіях.

Джерела та література

1. Ільїн Л. В. Лімнокомплекси Українського Полісся : монографія : у 2-х т. Т. 2 : Регіональні особливості та оптимізація / Л. В. Ільїн. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – 400 с.
2. Ільїн Л. В. Озера Волині : Лімно-географічна характеристика / Л. В. Ільїн, Я. О. Мольчак. – Луцьк : Надстир'я, 2000. – 140 с.
3. Ільїн Л. В. Рекреаційні оцінювання природного потенціалу водойм Українського Полісся / Л. В. Ільїн, Д. І. Каліновський, О. В. Ільїна // Географія та туризм : наук. зб. – 2010. – Вип. 9. – С. 65–70.
4. Каліновський Д. І. Донні відклади природних водойм Волинської області та перспективи їх використання у рекреації / Д. І. Каліновський, Л. В. Ільїн // Культура народов Причерноморья. – 2009. – Вип. 176. – С. 120–122.
5. Павлов В. І. Рекреаційний комплекс Волині: теорія, практика, перспективи / В. І. Павлов, Л. М. Черчик. – Луцьк : Надстир'я, 1998. – 124 с.
6. Пирожник И. И. Рекреационно-озерные ландшафты и методические подходы к их бонитировке / И. И. Пирожник, Б. П. Власов, С. Л. Федорова // Развитие идей В. А. Дементьева в современных геоморфологических и ландшафтных исследованиях : материалы Республ. науч.-метод. конф. – Минск : БГУ, 1998. – С. 109–115.
7. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія / Н. В. Фоменко. – К. : Центр навч. л-ри, 2007. – 312 с.
8. Шевцова Н. С. Основные положения и принципы изменения целевых показателей качества воды рекреационного назначения / Н. С. Шевцова // Природные ресурсы. – 1999. – № 2. – С. 99–106.

Калиновский Дмитрий. Оценка рекреационной привлекательности и возможностей использования озер Волынской области для целей туризма и рекреации. Статья посвящена оценке рекреационной привлекательности и возможностей использования озер Волынской области для целей туризма и рекреации. Опираясь на опыт отечественных и зарубежных ученых, исследовавших данную тематику, рассмотрена методика и алгоритм проведения оценок рекреационной пригодности и сформулированы результаты собственных исследований. Отмечено важность и необходимость дальнейшего изучения данного вопроса, поскольку озера являются основными формирующими элементами рекреационных территорий Западноукраинского Полесья. В статье изложены критерии оценки рекреационной пригодности, обобщены параметры водоемов и набор характеристик для конкретных видов рекреационной деятельности, которая возможна на их акватории.

Ключевые слова: озера, рекреационная деятельность, рекреационная пригодность, рекреационная привлекательность, туризм.

Kalinovsky Dmytro. Assessment of Volyn Region Lakes Recreational Attractiveness and Usability for Tourism and Recreation. The article is dedicated to an assessment of Volyn region lakes recreational attractiveness and usability for tourism and recreation. Basing on experience of national and international scientists who studied this subject, the author has published the methods and algorithm of recreational attractiveness assess and formulated own investigation results. The importance and necessity for further study of this issue were noted because lakes are the main elements which form recreational areas of Western Ukrainian Polesia. The assessment criterion of recreational suitableness is exposed in the article. Lake parameters and set of characteristics for specific types of recreational activity which is possible on the area of water is generalized.

Key words: recreational activity, recreational suitableness, recreational attractiveness, tourism.

Стаття надійшла до редколегії
19.04.2013 р.